

FERENCZI ÉS KAFKA

Bacsó Béla

Az, amit Ferenczi *thalasszális regresszió*nak nevezett, alapvetően járult hozzá az emberi szexualitás jobb megértéséhez. Ezen a pszichoanalízis egyfajta bioanalitikai kiegészítéseként azt értette, hogy „az ősidőkben elhagyott tenger utáni vágy” a továbbiakban is ösztönerőként van jelen, s ez megnyilvánul a genitalitásban. (vö. Ferenczi 1997, 73.) Ferenczi a kettős katasztrófa egyben és egyszerre történő feloldásáról szolt: „a közösülési és a hozzá szorosan kapcsolódó megtermékenyítési aktusban nem csupán az *egyéni (születés) és az utolsó faji katasztrófa (beszáradás), hanem az élet keletkezése óta elszenvedett összes katasztrófák* olvadnak össze egységgé; az orgazmusban tehát nemcsak az *intrauterin nyugalom* és egy *barátságosabb környezet* biztosította nyugodt lét nyilvánul meg, hanem még az *élet keletkezése előtti nyugalom is, azaz az anorganikus lét halálos nyugalma.*” (uo. 85–86.)

A thalasszális organikus regresszió mint a *kettős katasztrófa* ellenereje, nem jelentette Ferenczi számára az ősi létbe való visszahelyeződést, hanem azt a kínokkal és feszültséggel teli kísérletét az embernek, hogy önnön léteiben egy másik testében kielégülve feloldódjék és nyugalmat leljen. „A kínos feszültség fokozódása és annak tetőpontja, az orgasztikus kielégülés, ezek szerint két ellentétes irányú törekvés egyidejű ábrázolása: megismétli a megszületés kínos élményét annak szerencsés kimenetelével együtt és visszaállítja a még egészen zavartalan intrauterin helyzetet, újra behatolva az anya ölébe” (uo. 51.).

Franz Kafka éveken át levelekben biztosította szerelméről Felice Bauert, és tartotta ezekkel a levelekkel a *rögzített távolság közelségében*. Kafka 1913. április elsején a következőket írta Felicének: „Az én tulajdonképpeni félelmem nem más – s bizonytalannal nem lehet ennél rosszabbat mon-

dani és hallani –, mint hogy sohasem leszek képes téged birtokolni. S hogy szerencsés esetben is csak arra korlátozódnék, hogy alkalmakként odanyújtott kezedet esztelen ölebként nyaldossam, ami nem a szerelem jele, hanem csak a némaságra és örök távolságra ítélt állat kétségbeesésének a jele. Hogy melletted ülve, mint ahogy az történt már, tested légzését és életét fogom érezni magam mellett és alapjában véve távolabb leszek tőled, mint most a szobámban... Röviden, hogy mindörökre kizárt maradok belőled, s hogy vajon te le fogsz-e hajolni/le fogod-e magadat alacsonyítani hozzám/meghajtod-e magadat előttem, hogy az téged is veszélybe sodor.” (Canetti 1983,169–171.) Kafka, aki magát ebben a levélben a *földi létre képtelennek* nevezi, egyben egy lehetséges, általa megteremtett nyugalom részévé teszi Felicét. Nem egyszerűen arról van szó, mint Canetti egyébként gyönyörű bevezetőjében állítja, hogy Kafka szorong az impotenciától. Azt gondolom, hogy a magyarázat éppen Ferenczi elgondolásaiból adódhat: a szexualitás mint én-vesztés, a testi létet legközelebből fenyegető és félelemmel eltöltő magára maradás (kielégületlenség), az egyesülés csodájának rövid idejűsége, azaz a bekebelezés/birtokbavétel soha-nem-teljes megvalósulása, vagyis végső soron a másik teljes és veszélyes inkorporálása stb. Canetti azt írja a bevezetőben, hogy itt Kafka számtalan testi szorongásának egyike nyilatkozik meg. Biztos, de ez a magyarázat kevés. Persze Kafka az íráshoz szükséges távolságot állítja így elő, a levélben meg- és fenntartott szerelem mindig egyforma távolságáról van itt szó. 1913 nyarán írta Felicének: „Az írásomhoz elkülönültséget igénylek, nem olyat mint „egy remetéé”, az nem lenne elég, hanem mint egy haloté. Írni ebben az értelemben mély alvást jelent, tehát halált...” Kafka mindenfajta külső behatolástól való szorongása, mely összeroppantja természetét, a belsőt, de a maga számára kialakítottat is, megint csak arra utal, hogy milyen nehezen őrizi az ember azokat a viszonylatait, ahogy számára „a valóság van”. Ferenczi utalt arra, hogy jóllehet a valóságérzék akkor fejlett, ha nem hajlik a regresszióra, és kárpótlást talál a valóságban, mégis az alvásban, az áloméletünkben, szexuális és fantáziaéletünkben megmarad az ősi vágy, a sértetlen állapot (anyaméh) visszaállítására (vö. Ferenczi id. mű 35–36.).

A sértetlen állapot legkülönfélébb módokon való előállításának (szimulálásának) a mestere az ember. Ehhez az állapotához, és ennek az állapotnak a megjelenítéséhez alkalmazta Kafka a Canetti által frappánsan megfogalmazott módozatot „*Verwandlung ins Kleine*”, ami védettség, észrevételenség, távolság... a maga alakította távolság (öle!) „örökre” rögzítettség, ami által nincs regressziós vágyakozás.

Végül álljon itt egy sor 1913. július 21-én írott naplóbejegyzéseiből: „Die Angst vor der Verbindung, dem Hinüberfließen. Dann bin ich nie mehr allein.” (Szorongás a kapcsolattól, az összekapcsolódástól, az átfolyástól/a beleömléstől. Akkor aztán többé nem vagyok egyedül.)

MŰVEK

CANETTI, E. (1983): *Der andere Prozeß. Franz Kafka: Briefe an Felice*. Reclam Verlag, 1983.

FERENCZI S. (1997): *Katasztrófák a nemi működés fejlődésében*. Budapest: Filum.

KAFKA, F. (1954): *Tagebücher 1910–1923*. Fischer Verlag.

filum

Könyvkiadó

1137 Budapest, Katona J. u. 23/a Tel., fax.: 320-5644

Dr. Nemes Livia: *A bennünk élő gyermek*

A Filum Könyvkiadó várhatóan 2000 első negyedévében jelenteti meg Dr. Nemes Livia *A bennünk élő gyermek* című könyvét. A mintegy harminc tanulmányt tartalmazó kötet célja, hogy bemutassa a pszichés működés dinamikáját, ahogy az a gyermek és felnőtt klinikumban feltárul előttünk.

A bennünk élő gyermek jelenti az igen korán, az élet első éveiben kialakult működési és kapcsolódási módot, a belső lelki szerveződést, mindazt, ami meghatározza későbbi karakterünket, életszemléletünket, emberekhez való viszonyulásunkat, önértékelésünket, szerelmi kötődéseinket, az adott helyzethez való alkalmazkodási képességünket, normálisnak, esetleg kórosnak nevezhető társadalmi beilleszkedésünket. A tanulmányok ezeket a szerzteágazó összefüggéseket kívánják megvilágítani.

A cikkek többsége eredetileg szalmai közönségnek – pszichológusoknak és pszichiátereknek – tartott előadásként hangzott el.

A könyv megvásárolható lesz a vidéki és a fővárosi könyvesboltokban, valamint megrendelhetik a kiadó címén: **1137 Budapest Katona J. 23/a.**

A könyv várható paraméterei:

Mérete: B/5, táblaborító

Terjedelem: 650 oldal

Tervezett fogy. ár: 2990 Ft